

מעבר לקווי האויב

קצין המודיעין הישראלי מֶחֱמַד קאסם א-סִיד אחמד ניחן באומץ לבו וביכולת מופלאה להסתגל לכל מצב. עוז רוחו ודבקותו במשימה הביאו את מפקדיו להטיל עליו מבצע רגיש מאוד, שבמהלכו מצא את מותו. עקב נסיבותיו המיוחדות נמנעה ישראל מלהודות בקשר למותו, אך בהמשך הוא זכה להעלאה בדרגה ולציון לשבח

שמעון אביבי | היסטוריון, חוקר העדה הדרוזית | shimon.avivi@gmail.com

מחלון ביתם של סמירה וסלמאן אבו רֶפֶן, בעספיא שעל הר הכרמל, נשקף נוף מרהיב של מרחבי הגליל, מראש הנקרה במערב ועד הר החרמון במזרח. כך, מדי יום, רואה סמירה את מקום הולדתו של אביה ורגשותיה בקשר אליו נוסקים אל על.

מֶחֱמַד נולד בשנת 1920 להוריו ג'מילה וקאסם א-סיד אחמד, בכפר הדרוזי מג'דל שמש בהר החרמון. עוד בתקופת המנדט סייע רבות לשירות הידיעות (ש"י) של ה"הגנה" בהעברת מידע וברכישת נשק. הוא נהג לחצות את הגבול לארץ ישראל ולמסור את הנשק והידיעות לאיש הקשר שלו בקיבוץ כפר סולד.

מֶחֱמַד המשיך בפעילותו המודיעינית גם לאחר קום המדינה, אך זו נחשפה על ידי המודיעין הסורי, שתכנן מבצע צבאי לכידתו. באחד מלילות שנת 1951 כיתרו יחידות של הצבא הסורי את מג'דל שמש והתקרבו לביתו של מֶחֱמַד כדי ללכדו. מֶחֱמַד היה איש שטח מעולה, בעל גובה בינוני ומבנה גוף איתן. אומץ לבו ויכולתו המופלאה להסתגל לכל מצב, מבחינה פיזית ונפשית כאחת, עמדו לו גם הפעם. בחושי החדים חש במלכודת הנטמנת לו. בהכירו היטב את נתיבי כפרו ואת משעולי החרמון, השכיל מֶחֱמַד להימלט מביתו אל ההר ללא פגע. רגליו היחפות נחבלו מסלעי הטרשים וכפות ידיו זבו דם, אך הוא התמיד בדרכו עד שהגיע למקום מסתור. אחת מנשות הכפר הביאה לו מזון ומשקה כל עת שהותו במקום מחבואו.

מֶחֱמַד הבין שלא יוכל להמשיך להתגורר בכפר ובארצו, וגמלה בלבו החלטה למצוא מקום מפלט בארצם של בעלי בריתו משכבר הימים. שנה קודם לכן נשא מֶחֱמַד לאישה את קרובת משפחתו אַנְשֶׁרָאח, לאחר מאבק עיקש עם בן משפחה אחר מהר הדרוזים שחשק בה. מֶחֱמַד החליט להבריח את הגבול יחד עם רעייתו הצעירה. חמישה אחים ואחות היו לו. האם לא ייפרד מהם? מֶחֱמַד שם נפשו בכפו, חזר לכפרו עם חשיכה, עבר בסמטה ליד מעונם ונפרד מאחיו במבט וללא מילה,

כשהוא צופה בהם מבחוץ דרך חלון ביתם המואר. באותו לילה חצו בני הזוג את הגבול ומצאו מקלט בכפר סולד.

ספרי הדת של שיח' אמין טריף מוחזרים מלבנון לישראל השניים

התגוררו כחודש ימים בקיבוץ ואחר כך עברו לבנות את חייהם בכפר הדרוזי מע'אר שבגליל התחתון. שם, בהפרש של שנה וחצי זו מזו, נולדו שתי בנותיהם סמירה וג'וליה. אנשי המודיעין הישראלי שמרו כל העת על הקשר עם מֶחֱמַד וסייעו ככל שיכלו לקליטת המשפחה בארץ. צניעותו הרבה, הסתפקותו במועט והאכפתיות שגילה כלפי אדם באשר הוא אדם הביאו לכך

מֶחֱמַד קאסם א-סִיד אחמד. לאחר נפילתו הועלה לדרגת סגן משנה. מֶחֱמַד נחלץ לעזרתו של שיח' אמין טריף, הראש הרוחני של העדה הדרוזית בישראל

שנחלץ לעזור למי שהיה במצוקה וכל זאת בצנעה ומבלי לקבל תמורה. באותה תקופה היו ישובי המיעוטים בגליל נתונים למשטר הממשל הצבאי. מֶחֱמַד השכיל לבנות מסילות ללבם של קציני הממשל במטרה לסייע לנזקקים מבני עדתו. חום הלב שבו ניחן ויחסי האנוש המעולים שלו סייעו לו במשימה זו.

באחד הימים נחלץ מֶחֱמַד לסייע לראש הרוחני של העדה הדרוזית בישראל, שיח' אמין טריף. לפני קום המדינה נהג שיח' אמין לבקר רבות במרכז הרוחני של העדה הדרוזית בח'לואת אל-ביאדה, ליד חצביה, בלבנון. שם שוכן בית המדרש החשוב ביותר ללימודי הדת הדרוזית ולהלכות אנשי הדת. ספרי הקודש של שיח' אמין נשמרו שם לשימוש בעת ביקוריו. מלחמת העצמאות קטעה באחת את המעבר מארץ ישראל לשכנותיה, וספרי הדת של השיח' נותקו ממנו. לא היה ספק לאנשי העדה מי יוכל להחזיר הספרים לישראל. מֶחֱמַד חצה בחשאי את הגבול, הגיע לאל-ביאדה, קיבל את כתבי הקודש של שיח' אמין והעבירם בהשקט ובבטחה ליעדם בארץ.

הכיסוי: חייל מילואים בגדוד 300

בשנת 1954 פנה למֶחֱמַד סרן אברהם ארנן, מפקד בסיס צפון של יחידה 154 (מודיעין 10) בחיל המודיעין ולימים אל"מ, מפקד סיירת מטכ"ל. הוא גייס אותו לשרת בתפקיד סייר-לוחם מבצעי ביחידה. במסגרת שירותו כאיש בסיס צפון של היחידה, ביצע מֶחֱמַד מבצעי חדירה רבים לאיסוף מידע מעבר לגבול ברמת הגולן. לצורך כיסוי פעילותו האמיתית כסייר ולוחם מבצעי ביחידה 154 הוצב מֶחֱמַד, מבחינת רישומי צה"ל, כחייל מילואים בגדוד 300, גדוד המיעוטים בצבא.

עוז רוחו ודבקותו בביצוע המשימות על הצד הטוב ביותר הביאו את מפקדיו לכלל החלטה להטיל על מֶחֱמַד מבצע רגיש מאוד. ב-27 בנובמבר 1956 הוא נשלח עם חבריו סלים א-שִׁפִּי וְתָרְכִי אל-עֶגְ'מִי, אנשי חוליה מבצעית של היחידה, להתקן מכשיר האזנה על קווי הטלפון של הצבא

בן הנעדרים שבהר הדצל הוצבה אבן לזכרו של מחמד

לו על ידי משרד הביטחון עיטור על"ה – עיטור לוחמי המדינה, המוענק למי שהיה חבר בארגון צבאי או בעל אופי צבאי לפני קום המדינה בשנים 1909-1948.

אלמנה צעירה ושתי ילדות יתומות נותרו ללא אביהן הגיבור. חיי השכול היו קשים מנשוא, אך האם האצילה ידעה לשקם את משפחתה. היא נישאה לתופיק א-סיד אחמד, קרובו של מחמד, והמשפחה עברה להתגורר בעספיא. תופיק אימץ את סמירה וג'וליה כבנותיו וגידל אותן במסירות ובאהבה אין קץ. השתיים זכו לחינוך מעולה, להשכלה גבוהה והקימו משפחות משלהן. בניהן הלכו בדרכו של סבם מחמד וממשיכו את ייעודם בשירות איכותי ומצטיין כקצינים בצבא הקבע בצה"ל. בנותיהן משכילות ואקדמאיות ופוסעות במשעול שסללו להן אמותיהן.

מחמד מונצח באנדרטאות הבאות:

1. עספיא – בית הקברות הצבאי: אנדרטה לבני העדה הדרוזית שנפלו במערכות ישראל. במקום גם מצבה לזכרו בחלקת חללי צה"ל שמקום קבורתם לא נודע.
 2. גלילות – אתר ההנצחה לחללי קהילת המודיעין: מבוך ההנצחה. בנותיו של מחמד ז"ל, סמירה וג'וליה, הניחו זר בשם המשפחות השכולות ביום הזיכרון לחללי קהילת המודיעין שנערך במקום ב-8 ביוני 1999.
 3. יער חרובית – מצפור לזכר חללי יחידה 154, שהוקם בידי עמותת מודיעין 10.
 4. ירושלים – גן הנעדרים בהר הרצל. אבן לזכרו הוצבה באזור ה, חלקה 20, קבר 41.
 5. דאלית אל-כרמל – בית יד לבנים הדרוזים. לחלוחית עולה בעיניהן של ג'וליה וסמירה במהלך שיחתנו. הכאב אותו הן נושאות כל חייהן אינו מוצא מרגוע. אובדן האב הוא כפצע מדמם בנפשותיהן.
- ב-28 בנובמבר 2015 חל יום השנה ה-59 לנפילתו של מחמד קאסם א-סיד אחמד בפעילות מבצעית מטעם חיל המודיעין מעבר לקווי האויב, והוא רק בן 36. יהי זכרו ברוך. ☒
- המקורות למאמר מתפרסמים בגיליון האינטרנטי**

השביל המוביל מדאלית אל-כרמל לניר עציון. אלה נמצאו על ידי תושבים דרוזים שעברו במקום בדרכם לעבודה בשדותיהם, שלקחו את הכרוזים לכפרם. ראש מועצת דאלית אל-כרמל דיווח על מציאת הכרוזים למשטרה, שמיהרה לאספם ולחקור בדבר.

הכרוזים נשאו את חתימתם, כביכול, של סולטאן אל-אטראש, מנהיג הדרוזים בהר הדרוזים בסוריה, ושל שלושה מחכמי הדת שם שיח' יחיא אל-חנאוי, אחמד ג'ב'ר ואבראהים אל-הג'רי. הכרוזים תקפו את הדרוזים בישראל על שקשרו את עתידם במדינת ישראל, האשימו את האחרונה ככוונה להכתים את שמם הטוב של הדרוזים כדי לעורר את הערבים נגדם ובתכנון חיסולם של כל בני המיעוטים בארץ, כולל הדרוזים. הכרוזים תקפו גם את מנהיגי הדרוזים בישראל השיח'ים ג'ב'ר דאהש מעדי, צאלח ח'ניפס ולביב אבו רג'ן וכינו אותם בוגדים, על שאינם עומדים לצד אחיהם הערבים במאבקם נגד האימפריאליזם והציונות.

בכרוזים דיווחו הסורים על פעולת חוליית המודיעין של מחמד קאסם א-סיד אחמד וחבריו (סלים א-שוּפִי וְרַכִּי אל-עג'מי), וטענו כי ישראל מסרבת לקבל את גופתו כי אינו יהודי. הכרוז הסתיים בקריאה לדרוזים בישראל להפסיק להתגייס לצה"ל ולהקיא מתוכם את הבוגדים המשתפים פעולה עם ישראל. לא נתגלו כרוזים כאלה בשום כפר דרוזי נוסף.

העלאה בדרגה וציון לשבח לאחר נפילתו הועלה מחמד לדרגת סגן משנה, למפרע מ-15 בנובמבר 1956. יצחק רבין ז"ל, אלוף פיקוד הצפון דאז, העניק לו ציון לשבח ב-31 בדצמבר באותה שנה. במכתב הציון לשבח כתב רבין: "הנני לציין לשבח את מ/728934 סגן-משנה מחמד קאסם סיד אחמד ז"ל, על גילוי התנדבות, מסירות ואומץ לב בשירותו בצבא הגנה לישראל משנת 1948 עד ליום נפילתו בקרב בעת מילוי תפקידו. סגן משנה מחמד קאסם סיד אחמד ז"ל שימש חלוץ ומופת לבני עדתו הדרוזית". כמו כן הוענק

הסורי ברמת הגולן. לאחר שהחוליה השלימה את משימתה והחלה לצעוד בחזרה אל עבר הגבול, החליט מחמד לחזור אל מקום התקנת המכשיר כדי לוודא תקינות הנצרה של חומר הנפץ המוצמד למכשיר ההאזנה. פיצוץ עז ארע ומחמד מצא את מותו. חבריו לחוליה המבצעית חזרו לישראל, אך נבצר מהם לשאת עמם את גופת חברם. קול הנפץ האדיר הזעיק למקום את הצבא הסורי, שאיתר את הגופה והביאה לקבורה במקום לא נודע. עקב הנסיבות המיוחדות של מותו נמנעה ישראל מלהודות בשייכותו אליה. נציג ישראל לוועדת שביטת הנשק ישראל-סוריה - רס"ן סבסטיאן סבי טפנר, לימים סא"ל סיוון תימור - הודיע ב-30 בנובמבר 1956 ליו"ר ועדת שביטת הנשק בדמשק כי "לא ידוע לנו כלל על שום חייל ישראלי שחצה את הגבול הסורי בנקודה כלשהי". באותו יום נערכה במע"אר אזכרה למחמד בנוכחות כ-2,000 איש, ובהם נציגי המשטרה והממשל הצבאי. בהספדים שנישאו קראו הדרוזים לבני עדתם להמשיך ולשרת את המדינה גם אם יצטרכו להקריב את חייהם לשם כך. שיח' אמין טריף העביר תנחומיו על האבידה למשפחה ולשלטונות.

כרוזי לוחמה פסיכולוגית בדאלית אל-כרמל

הסורים זיהו במהרה את הגופה. הם ניסו לאמת זאת בעזרת אביו של מחמד, שעדיין חי במגדל שמש, אך האחרון התעקש שאין מדובר בבנו. בתגובה הגלו הסורים את הורי אשתו של מחמד ובני משפחה אחרים לאזור אל-ג'זירה הנידח, בצפון-מזרח סוריה, על גבולה עם עיראק וטורקיה.

הסורים ניסו לנצל האירוע כדי להשפיע על הדרוזים בארץ להימנע משירות בצה"ל ולחדול מנאמנותם למדינת ישראל. המודיעין הסורי יזם פיזור כרוזי לוחמה פסיכולוגית בקרב הכפר הדרוזי דאלית אל-כרמל, כנראה באמצעות מסתננים שחדרו מהשומרון (שהיה שטח ירדני באותה עת) בליל 5 בפברואר 1957. המסתננים הניחו את הכרוזים ליד המעיין עין קבליה, בצד